

Di Navbera Nerî û Teknolojiyê da: Jiyan û Hunera Kilamî Elî Dore(Between Tradition and Technology: The Life and Art of the *Kilamci* Elî Dore)(Gelenek ile Teknoloji Arasında: *Kilamci* Elî Dore'nin Hayatı ve Sanatı)

Sevim HATUN SÜRÜCÜ •

Article Type: Research Article // Gotara Lêkolînî**Received // Hatîn:** 20.08.2024**Accepted // Pejirandin:** 17.10.2024**Published // Weşandin:** 29.11.2024**Pages // Rûpel:** 75-95**DOI:** 10.55106/kurdiName.1536260

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>**Citation/Atif:** Hatun Sürücü, Sevim, Di Navbera Nerî û Teknolojiyê da: Jiyan û Hunera Kilamî Elî Dore, 2024, *KurdiName*, 11, r. 75-95**Plagiarism/Întihal:** This article has been reviewed by at least two referees and scanned via ithenticate plagiarism website // *Ev gotar herî kêr ji aliyê 2 hakekan va hatiye nirxandin û di malpera întihalê ithenticate ra hatiye derbaskirin.***Kurte**

Çanda devkî, bîra hevpar a civakê ye, ev bîra civakî di merhaleyên dirêj da ava dibe û bi saya serê îcrakarên devkî tê parastin. Bi taybetî di nav wan civakên ku çanda wan a nivîskî zêde pêş neketiye, erf û edet û herwiha qewamên civakî û dîrokî sing bi sing tîn veguhastin. Di edebiyata kurdî ya devkî de hilgirên vî peywirê, bi navên xwe yê cuda dengbêj, sazband, kilamci, beytbêj û aşiq dertên pêşberî me. Çanda devkî di gelek merheleyan ra derbas dibe û bi demê ra vegêr û vegêran jî ji guherînên demî û civakî muesir dibin, herwisa bi îcrakariyên nû ra vediguhere û berdeham dike. Bi pêşketina alavên teknolojiyê ra, çanda devkî ya ku bi tîkiliya hoste-şagirt va bi regekî adetî dewam dikir, rastî guherînên mezin hatin û vî yekê diyardeyên nû di vî çandê de peyda kirin. Elî Dore jî yek ji nûnerê vî çandê ye. Ev xebat ku xwe dispêre hevpeyvînên qadê, di çarçoveya çanda devkî ya herêma Berferatê da, bala xwe dide jiyan û berhemên Elî Dore. Di vî çarçoveyê da xebat, li ser jiyan, çavkaniyên wî yê çanda devkî û afirîneriya wî hûr dibe. Bi vî armançê kilamên aidî wî û kilamên li ser daxwazên cimaetê hatine amadekirin tîn destnîşankirin. Herwiha, tevî beşek piçûk ji Dewrêşê Ewdî hinek kilamên wî û bi taybetî jî kilama wî ya bi nave Weqasê Gundê Kiligê wek mînak hatine dayîn.

Peyvên Sereke: Folklor, Edebiyata Devkî, Elî Dore, Kilam, Semsûr.**Abstract**

Oral culture is the collective memory of society, formed over lengthy periods and preserved through key oral transmitters. Particularly in societies with underdeveloped written cultures, traditions, customs, social values, and historical narratives are passed down individually. In Kurdish oral literature, those who uphold this cultural heritage are identified by various titles, such as dengbêj, stranbêj, kilamci, beytbêj and şair. Oral culture undergoes multiple phases, adapting to temporal and social changes while maintaining continuity with new practices. With the advent of technological advancements, the traditional master-disciple dynamic within oral culture experienced significant transformations, introducing new elements to this culture. Elî Dore is a notable representative of this tradition. This work, based on field interviews, examines the life and contributions of Elî Dore within the oral culture of the Berferat region. It examines his life, sources of oral poetry, and creative output. To this end, it documents community-related anecdotes and compositions associated with him. Additionally, it features several of his original poems, including the renowned kilam named "Waqasê Gundê Kiligê," along with an excerpt from Dewrêş Ewdî.

*Xwendekara doktorayê ya Ziman û Wêjeya Kurdî, Enstîtuya Zimanên Zindî, Zanîngeha Bîngolê, Türkiye, sevimhatun@gmail.com /// PhD student of Kurdish Language and Literature, Institute of Living Languages, University of Bingol, Türkiye, ORCID: [0009-0008-9970-9242](https://orcid.org/0009-0008-9970-9242)

Keywords: Folklore, Oral Literature, Elî Dore, Kilam, Semsûr.

Özet

Sözlü kültür toplumun ortak hafızasıdır, bu toplumsal hafıza uzun aşamalar halinde oluşur ve sözlü icra sayesinde korunur. Özellikle yazılı kültürün fazla gelişmediği toplumlarda gelenek ve göreneklerin yanı sıra sosyal ve tarihi değerler de birer birer bu yolla korunup aktarılmaktadır. Sözlü Kürt edebiyatında bu görevin taşıyıcıları farklı isimlerle; dengbêj, hozan/ozan, kilambêj, aşiq, kilamci, sazband şeklinde karşımıza çıkar. Sözlü kültür birçok aşamadan geçerek toplumsal değişimlere uyum sağlamakta, değişip dönüşerek varlığını sürdürmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte geleneksel bir şekilde usta-çırak ilişkisiyle aktarılan sözlü kültür, büyük değişimlere uğramış ve bu da bu kültürde yeni olguların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Elî Dore bu kültürün önemli temsilcilerinden biridir. Saha görüşmelerine dayanan bu çalışma, Elî Dore'nin Berferat bölgesinin sözlü kültüründeki yerini ve katkılarını inceliyor. Çalışma Dore'nin yaşamını, kaynaklarını ve kendine ait eserleri ile birlikte ierisinde yaşadığı toplum isteği üzerine yazılan eseri inceleniyor. Ayrıca, "Waqasê Gundê Kiligê" adlı ünlü kilam da dahil olmak üzere orijinal şiirlerinden birkaçını ve Dewrêş Evdî'den bir alıntıyı içeriyor.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Sözlü Edebiyat, Elî Dore, Kilam, Adıyaman.

DESTPÊK

Elî Dore, bi navê xwe yê di nasnameyê da Ali Korkmaz (j. 1952), yek ji kilambêjên serdemê yê herêma Berferatê¹ ye. Dore li ber pêşîra dayikek kilambêj û şair mezin dibe û piştî bîst saliya xwe ew jî kilaman dibêje. Ew him ji çanda hoste-şagirt sûd werdigre him jî ji teknolojiyê. Lewra ji aliyekê va guhê xwe dide kilamên diya xwe ji aliyê din va li cem Ema Sazband perwerde dibe. Herwiha teknoloji derfetê dide ku Dore kilambêj û dengbêjên kurd Cemîl Horo, Elî Tico, Baqî Xido û aşiqên tirk Aşiq Mehzûnî Şerîf, Aşiq Gulabi û Elî Nûrşanî guhdarî bike û him bi Kurmancî him bi Tirkî bistrê. Ev jî rê dide ku kilambêjiya Dore ziman, çand û erdnigariya lokal derbas bike, ew bibe kilambêjekî pirhêl û pirziman.

Li herêma Berferatê di nav da Elî Dore jî kilambêjên navdar yên weku Ema Sazband, Remtaş, Hemsor, Mahmud Çinar, Ayzerî Hesenkî, Êsivê Baronekî, Mehmed Canê Selem, Xefariyê Kor gihane. Dore, di nav çanda dengbêjiyê ya herêmê da bi pirhêlî û repertûara xwe ya fireh va navekî girîng e. Dore him di peywenda hoste-şagirt da gihaye him jî ji teknolojiyê sûd wergirtiye. Armanca vê xebatê ew e ku jiyan û kilambêjiya Dore lêbikole ku ew li herêma lokal baş tê naskirin, li ser mecrayên medyaya civakî jî navdar e û kilamên wî bi milyonan tê guhdarîkirin.

Ji bo pênasikirina hunera Dore termên weku "kilamcî², aşiq, sazband û dengbêj" tên bikaranîn. Yek ji sedemên binavkirinê cuda bikaranîna enstrumanê ye. Bo nimûne, ji kilambêjên herêma Berferatê, Remtaş li ribabê dide; Hemsor, Ayzerî Hesenkî û Êsivê Baronekî li tembûrê didin û wekî sazband û kilambêj tên binavkirin. Lê belê hin kilambêjên li herêmê her çiqas li sazê nedin jî weku sazband tên binavkirin. Yek ji wan Ema Xecê ye, herçiqas weku "Ema Sazband" bi nav û deng bibe jî ew li sazê nade. Dîsa ji kilambêjên herêmê Dore ku îroroj li platformên dijîtal weku "dengbêj" tê anonskirin li gundê lê dimîne weku "kilamcî", "aşiq" tê

¹ Ji ew bajar, bajarok û gundên ku dikevin hewzeya Çemê Feratê ra Berferat tê gotin. Bajarê Meletî, Elezîz, Semsûr û Efrînê dikevin vê hewzeyê û wekî Herêma Berferatê tê binavkirin.

² Peyva "kilamcî"yê ji peyva "kilam"ê ya kurmancî û ji paşgira "-cî"yê ya tirkî pêk hatiye ku ev paşgir ji tirkî rasterast derbasî kurmancî bûye û wan kesan nîşan dide ku wî karî dikin. Kilamcî ango kesê/kesa ku kilaman dibêje.

binavkirin (Dore, 2023). Dore dibêje ku berê jê ra digotin “*kilamciyê gundê me*”. Bi gotina Dore, wî ev peyva “dengbêj”ê van salên dawîn, bi derketina ser ekranê ra hîn bûye (Dore, 2023). Ji ber ku Dore li herêma lokal wek "kilamci" tê binavkirin, ew jê xwe wekî "kilamci" bi nav dike, me jê di xebata xwe da ji bo binavkirina Dore terma "kilamci" tercîh kir.

Îrroj jiyan û berhemên Dore bi hûrgilî nehatibin lêkolînkirin û nivîsandin jê kilamên wî li ser platformên medyaya civakî hatine belavkirin, bi taybetî "Kilama Weqasê Kiligê" bi milyonan tê guhdarîkirin (Ahuri Köyü, 2013; Klay Muzik, 2021; Ali Döre - Topic, 2023). Bernameyên televîzyonan bi Dore û Ema Sazbend ra hevpeyvîn çêkirine. Dore di van bernameyan da behsa jiyan û kilamên xwe dike û kilaman dibêje, Ema Sazbend jê him behsa jiyana xwe him jê behsa Dore dike (Köylünün Sesi Tv. PROGRAMI, 2023a; Köylünün Sesi Tv. PROGRAMI, 2023b).

Wekî li jorê jê hate behskirin, di lîteraturê de xebatên derbarê Dore da kêma in. Bi qasî me tesbît kir, di kovara *Nûbiharê* da bi kurtasî behsa kilama "Şehîn"ê ya Dore tê kirin (Hesqera û Yoldaş, 2018). Axirî, vê dawiyê bi giştî li ser jiyan û sermiyana dengbêj û kilambêjan lêkolîn hatibin kirin jê (Güneş û Şahin, 2023; Güneş û Şahin, 2022; Aras, 2022; Güneş û Şahin, 2021; Delikaya û Ertekin 2021; Celîl û Celîl, 2013; Akyol, 2011a; Akyol, 2011b; Akyol, 2011c; Berbir, 2007) derbarê yê herêma Berferatê da û herwiha derbarê Elî Dore da kêma agahî hene. Digel wê, di çarçoveya xebatên li ser sazbandên herêmê da em dikarin bêjin ku di berhemên lêkolîner Barbara Sträuliye da derbarê sazbandên li Deşta Sirûcê da agahî hene (Sträuli, 2017; Sträuli, 2021).

Ev xebata berdest xwe dispêre hevpeyvînên rûbirû yê sehayî ku bi Elî Dore ra, li Rihayê hatin kirin û ji vî alî va jê xwedî taybetiyeke xweser e. Ji bo nivîsandina jiyan, kilambêjê û berhemên Elî Dore ewil derbarê kilambêj da agahî hatin komkirin, piştra pirsên weku Elî Dore kî ye, çend salî ye, hosteyên wî kî ne, çend berhemên wî hene û hwd. hatin amadekirin. Ji bo hevpeyvîna rûbirû peywendî hat danîn. Agahiyên derbarê Dore da ewil hatin nivîsandin peyra hatin analîzkirin û di vê peywendê da jiyana wî hat nivîsandin. Ev xebat jiyan, kilambêjê û kilamên aidê wî, çêkirina kilaman, mexlas, bandora teknolojîyê, kilam û destanbêjiya Dore dihevwîne.

1. Jiyana Elî Dore

Elî Dore an jê bi navê xwe yê di nasnameyê da “Ali Korkmaz”, di sala 1952yê da li Çomaxê ji dayik bû. Navê diya wî Zeynep (Zeynê), navê bavê wî Duran e. Du bira û sê xwişk in, Dore mezinê xwişk û birayan e. Li gundê Çomaxê niştecîh e. Çomax gundekî navçeya Bêsnî/Behiştiya (Besni) Semsûrê ye. Zaroktî û ciwaniya wî li vir derbas dibe û herwiha hê jê li vê derê dimîne. Ew debara xwe bi çandiniyê dikin, milkê wan, bîrên wan hene û erdê xwe bi ava bîran av didin. Misir (gilgil), îsot, pembû, genim, ceh diçînin. Tu carî feqîrî nedîtine, her tim çandinî kirine û hê jê dikin (Dore, 2023).

Elî Dore nexwenda ye, weku wî behs kir li gundê wan wê demê dibistan tune ye. Dore, beriya ku here eskeriyê³ dixwaze bizewice, ji bavê xwe ra dibêje min bizewicîne. Li gundê wan qîzxwestin, zewac piranî di nav eqrebayan da ye. Ji bo wî xwazgîni diçin qîza eqrebayekî wî,

³ Leşkerî.

dergîstî dibin, lê paşê ev naçe serî, mala qîzîkê gustîlê paşva vedigerîn. Peyra bi gotina Dore, bi qîzeka xerîb ra dizewice ku ev xanima wî Fatma Durmaz e. Ji vê zewacê lawek û şeş qîzên wî tîn dinyayê.

Dore di sala 1972yê da diçe eskeriyê. Bîst mehan eskeriyê dike, nêzî terxîsê, “Herba Qibrîsê”⁴ rû dide. Ji ber herbê, maweya terxîsê ya eskeriya Dore sê meh paşva dixin û sê meh dereng vedigere malê, di vê navberê da nikare xeberê bide malbata xwe ku ji ber herbê wê dereng vegere malê. Bavê wî wisa zen dike ku Elî şandine Qibrîsê herbê û ew di herbê da miriye, ji ber miraqa wêfat dike. Dore, wextê ji me ra behsa vegera xwe ya ji eskeriyê kir kelogirî bû û got ku wî ji bavê xwe pir hez dikir û dewam kir:

“Li Enqerê mi eskerî kir. Li Enqerê yetmiş dortê (1974) da Herba Qibrîs, Ecevît başbaqan/serokwezîr bû wê çaxê... Ez esker bûm li Enqerê, mi teskere sitand, go merin, go teskere tine, çito? Herba Qibrîs bûye go. Milet, hevalên mi gî ketin herbê zanî. Neyse li wê dera mi sê mehan teskere berda. Yanê bîst meh bûn, bîst meh şûnda tekerer mi eskerî kir. Sê mehan mi fazle kir. Bavê min pir meraq kir. Bavê min gotiye were ku Elî ketiye herbê, ê di herbê da Elî bikujin, were kuştîbin, sê meha nehatime ya pir meraq kiriye” (Dore, 2023).

Wextê Elî vedigere gund, hîn dibe ku bavê wî wêfat kiriye. Bavê wî ji Semsûrê dibin nexweşxaneyê Entabê, meha remezanê ye, doxtor dibêje ku roviyên wî li hevdu piçîkîne, ji hevdu venabin. Elî dibêje:

“Ez ji eskeriyê hatim hevlekî min go keko ez çenteyê te dest bikim. Nav gund da terime çenteyê mi li bin çengê wî ye, here ba dayika min e mijdeyeka xwe jê bistîne. E çûm, dayika min ê devê qapî da westiya ye. Go tu hatî yawrim erê, ez sarilmîşê bûm. Go te eskeriya xwe xilas kir, mi go qedand. Go maşela maşela di ber ra girî da. Ber ra girî da meşîya çû. Ez ketime şopê mi go çîrr bû, mi go xwengîna min mirin, mi go doxrî bê El mir Fat mir?.. En sonî mi carê dî ku boxça bavê min a kinca danî ber mi, go bavê te bîst ro ne ku wêfat kiriye. A wê çaxê ez bîrva çûm...” (Dore, 2023).

Wextê Elî bi ser xwe va tê dibîne ku wî xistine nav cihekî û hemû gund li dora wî kom bûye. Wiha bi wêfata bavê xwe dihesê. Diya Elî, Zeynê jî di 84 saliya xwe da wêfat dike. Ew ji bo diya xwe van gotinan dibêje:

“Diya min pira bi aqil bû. Ellah rehmet eylesîn. 84 salên xwe dî mir. Wê deh û sê salan (sêzdeh sal) rojiyê sê mehan girtiye. Hîna qîzîk bûye li malê bavê xwe da limêya xwe li wir kiriye. Pir dîndar bû” (Dore, 2023).

2. Kilambêjî û Kilamên Elî Dore

Kilamcî Elî Dore, li ber pêşîra du jinên ku kilam û helbestan dibêjin mezin dibe. Ji vana yek diya wî Zeynê ye ku “zêmar”, bi gotina wî “kilamên şîne” gotine; ya din hevala diya wî Ema Xecê⁵ (Ema Sazbend) ye ku wê jî Elî mêtandîye. Dore dibêje, “Ev dengbêjiya me ji damarê me va tê, ev qabîleta me ji dayîkê tê.” Ku mirov wextê bala xwe dide malbat û civata ku Dore lê mezin dibe, mirov baş serwext dibe ku di nav çanda kilambêjiyê da û li ber destên kilambêjan gihaye. Elî Dore bi xwe dibêje, “Dayika min diçû şîna, li ser her kesekî ne, mîna kesekî Malê Bozan Axa dereka belî, dayika min şîna wî dikir” (Dore, 2023).

⁴ Bi tirkî: Kıbrıs Harekâtı. Komara Tirkîyeyê di sala 1974ê da leşkerên xwe şandîye Girava Qibrîsê.

⁵ Herçîqas Emê bi navê “Ema Sazbend” bê zanîn jî Dore weku Ema Xecê wê bi bir dianî, me jî di xebata xwe da ev nav derxist pêş. Navê wê Emine Avşin e, di 1936ê da ji dayîk bûye. Bi kilam û helbestên ku gotiye li herême deng daye. Di sala 2021ê da wêfat kir.

Emâ Xecê wê demê li gundê Heccelîl⁶ yê ser Besniyê rûdinişt. Emê carinan tê Çomaxê mala Elî. Îja li gor gotina Elî, Emê şîr daye wî.

“Ew hatiye gund cem diya min. Ez jî li ber dê bûme. Diya min gotiye Êmê e nikarime vî lawikî tê bikime, tu nikarî hebki şîrê xwe bi vê di. Hînganê Êmê e rakirime mêjandime. Paşê gotiye şîrê min kete zikê wî ew jî dengbêj bû. Yanê min şîrê wê xwar a” (Dore, 2023).

Ev çûn û hatin dewam dike, carina Elî diçe gundê Emê carinan Emê tê dibe mêvana wan. Dore dibêje:

“Êmê dihate gund. Va gunda gî diçû dorê rûdinişt. Dihate hema dest bi kilamên xwe dikir. Ji wan ra kilam digotin. Ê kilam bigotana bigotana... Dihate malê min, tema e jî sazband bûm, mi kilam digotina ya. Nediçû malê kesî dinê” (Dore, 2023).

Kilambêjî berê bi tîkiliya hoste-şagirt va dimeşiya. Ev peywend di navbera Emê û Elî da jî tê dîtin ku Elî bi xwe jî dibêje: “*Mamosta min Emâ Xecêye*” (Dore, 2023). Him gotinên Elî him jî helbesta ku Emê li ser wî gotiye li ber çavan radixe ku di navbera wan herdu kilambêjan da, danûsitandineke xurt heye û ev hê jî dewam dike, lewra weku şagirdê hê jî berhemên hosteya xwe vedigêre. Li gorî gotina lawê Emê yê bi navê Huseyno⁷, Emê berî wefata xwe dibêje: “*Elî Dore barê me yê kilaman rakir. Ji Elî rindtir kes kilamên me nabêje*” (Dore, 2023). Giringiya helbesta navborî ew e ku Emê di dawiya her çarîne da peyva “ana”yê bi kar aniye ku wê, Elî weku lawê xwe qebûl kiriye û ev jî meseleya şîrdayina wê û peywendiya di navbera wan da piştrast dike. Ev helbesta li jêr ku Dore jê ra şîr dibêje, tîkiliya di navbera Êmê û Dore piştrast dike.

Şîra ku Êmê li ser Elî Dore gotiye:

Mi gotiye **Elî** carekî bê were

Mehremetke carekî were

Çavên min bejnê te yê şîrîn keve

Zivistana min biye bihare

E te ber qapiyê xelkê diwînime

Mi da têne gurcê sar e

Elî sewê te der bi der e nayê mal e

A **Elî carkî ana** biwê

Diwêm min bana te kir ji wê da hatî

Law Elî mîna hîvekî tu li min helatî

Li vê dinyê soniya **Elî Dorê** ku natî

Elî sonî wê barke here ji vî welatî

⁶ Gundê Heccelîl (Hacıhalil) û Çomax (Çomak) cîran in, navbera wan 3,5 km e. Berê gundî peyatî ji gundê xwe çûne gundê cîran.

⁷ Huseyno û Dore hevalên hevdu bûne.

A Elî ana biwê

Elî diwê bi ser çiya da bi ser çiya da

Guliyê morê têne bi ser piya da

Elî birê tê xewê xwe nayê di nav ciya da

Elî ana biwê⁸ (Dore, 2023).

Weku ku li jorê jî hat behskirin, Dore li cem du jinên kilambêj mezin dibe; lêbelê heta bîst û du saliya xwe li tu derekê kilamekê nabêje. Piştî ji eskeriyê vedigere, ew û hevlekî xwe diçin daweteke li gundê cîran, lê heta digihên gund dawet belav dibe. Elî, li der û dora xwe dinêre kesekî nas tune, di nav xerîban da ye, ew bi xwe dibêje:

“Li wir, min xwest ez kilaman bibêjim. Min piştê xwe da dîwêr min va kilama got, hin mirovên li wan derana rûniştine, hinganên wan bi min kenyan, hina jî bi min kire girî. Mîna ku li guca wan hat, li zora wan hat. Mînanî lawo van meriyan ewqasî kepeze bûn” (Dore, 2023).

Dore, kilama ewil “Ez Li Ber Dîwar im” li vê derê dibêje ku paşê navê vê kilamê dide kaseta ewil a ku tê weşandin.

2.1. Çêkirina Kilaman

Elî Dore yek ji wan kilambêjan e ku him ji bo îfadekirina hestên xwe hem jî ji bo êş û elema civata di nav da dijî kilam çêkirine. Kilama Weqasê Kiligê yek ji wan kilaman e. Bi çîroka vê kilamê ra, li ber çavan tê raxistin ku kilambêjek li ser meseleyekê kilaman çawa çêdike, gel çawa diçe jê daxwaza çêkirina kilaman dike, herwiha bûyerên ku di nav gel da olan didin li ser kilambêjan çawa bandor dikin. Wextê yek ji Dore dixwaze ku li ser kesekê/kesekî an qewamekê kilamek çêbike, ji wan hin tiştên derbarê qewamê da, yê wê weku nav, bûyer, cih, wext û hwd. pirsan dike û van agahiyan di bîra xwe da bi cih dike û paşê dike kilam. Dore dibêje:

“Meriyekî bana min dike, min dike mêvan li malê xwe. Yanê Elah başa vermesin tabi ki, ya bir deprem de ya bir qezede ya bir trafik qezasin de ya bi qansêr de gitmiş gençtir. Ez defterê didime pêşiyê xwe, yazî dikim dikim dikim... A li ser wî merîyî, anlatmış min dike tabî dibê min hanî kir, min bir xestexanê Entabê nebû min bir ya Enqerê, pênc sale me çare nedî... Tabî min qarşî yazmiş kiriye bira va ye, dê va ye, xweng va ye, ê ku miriye jî navê xwe va ye, kîjan mezeli... Dibên hela hela va merî bi vî merî ra geriyaye ya kiriye kilam e.” (Dore, 2023).

Helbet kilambêj li ser her kes û qewaman kilaman çênakin. Dore, derheqê vê mijarê da dibêje:

“Yanê ez ne mecbûr im, ez radikim ku li xweşî min neyê e nabêm. Yanê ez ne mecbûr im. Were hikmê pera jî e nawêm. Ê mîna Bozan Axa, Weqasê Kiligê ku derake belî ne, mi gotiye. Tabî kî ev çiqas xweş biye ku mi gotiye, kok û binyati belî, kokenegî belî. Ema mêrikê ku heq nekiriye e li ser nawêm, deh milyara bidine mi jî dîsa e nawêm” (Dore, 2023).

⁸ Ema Xecê ev helbest li ser Elî Dore gotiye (Elî Dore jê ra dibêje şî'îr).

2.2. Mexlesa Dore

Di çanda kilambêjiya kurdî da bikaranîna mexlesan berbelav nîne, pirañî bi navê dê an bavê xwe hatine nasîn weku Ema Xecê. Lê Dore ji xwe ra mexlas çêkiriye. Ali Korkmaz yanî Elî Dore navê bavê xwe Duran ji xwe ra kiriye bernav. Ewil Duran e, “Duran” bi demê ra dibe “Dore/Dure/Durê/Durre” û bi navê “Elî Dore” navdar dibe û di nav gel da bi vî navî tê naskirin.

2.3. Bandora Teknolojiyê li ser Kilambêjiya Dore

Teknolojiyê hin aliyên xweş ên weku şevbuhêrk, avêtina ber hevdu, çanda hoste-şagirt ku ji bo gihandina nûner û îcrakirina çanda devkî giring in, ji holê rakiribe jî gelek derfetên din bi xwe ra anîne. Bo nimûne, teknolojiyê derfet daye ku kilambêjên kurd kilambêj/aşiqên tirk ên li coxrafyaya ku lê dijîn nas bikin, guhdarî bikin û kilamên wan veguhêzin. Herwiha, derfet daye ku kilambêjêkê/î kurd a/ê li derweyî welêt guhdarî bike, wê/wî weku hoste ji xwe ra hilbijêre û berhemên wê/wî veguhêze, "*Meriv dikare bibêje ku teknoloji di perwerdehiya dengbêjan da roleke berbiçav listiye û bûye pireke veguhastin û dewamdariya kilaman ji nişkekê ji bo nişkeke din*" (Delikaya, 2023: 384). Elî Dore yek ji wan kilambêjan e ku ji aliyekî va dengbêjên kurd ên li welatên din, ji aliyekî va jî aşiqên tirk guhdarî dike û kilamên wan vediguhêze. Ji aliyekî va behsa Cemîl Horo (1934-1989), Elî Tico (1930-2012) û Baqî Xido (1913-2009) ku li Sûriyeyê ne, ji aliyê din va jî behsa Seyfettin Sucu, Mehzûnî Şerîf, Aşiq Gulabi, Elî Nûrşanî, Îzzet Altınmeşe û Îzollu Memet dike ku bi tirkî distrên.

Ev taybetî nîşan didin ku Dore him ji çanda hoste-şagirt sûd wergirtiye him jî ji teknolojiyê; kilambêjekî pirhêl û pirziman e, ji aliyekî va guhê wî li ser kaset û bandên dengbêjên kurd e (Cemîl Horo, Elî Tico, Baqî Xido û hwd.), ji aliyê din va guhê wî li ser aşiqên tirk e (Aşiq Mehzûnî Şerîf, Aşiq Gulabi, Elî Nûrşanî û hwd.). Dore, hunera xwe bi ziman, çand û coxrafyayê sînor nake; guhê xwe dide deng, ziman, çand û coxrafyayên cuda, kilamên ku li ser hest û giyanê wî bandor dikin dike malê xwe. Elî Dore ji hin aliyên va dişibe Mihemed Elî Tico (1950-2012). Lewra Dore jî weku Elî Tico li cem diya xwe hînî kilaman dibe, kilamên kurt distrê. Tico bi kurdî, erebî û tirkî zanibûye ku ev hiştiye zêdetir hunermendên kurd ên li aliyê Tirkiyeyê nas bike. Bi taybetî stran û meqamên devera Entabê hîn bibe (Yaş, 2016: 47). Dore dibêje:

“Ez tirkî jî dibêjim, kilamên tirkî ne yên min in yên xelkê ne. Ez Seyfettin Sucu pir hez dikim. Kilama wî ya 'Ağrıyor Başım Damla Damla Gözyaşım' ev min van nêzîkana go. Ê Mehzûnî Şerîf 'Değme Tebib Yaralarım Sızlıyor'. Ez Aşiq Gulabi pir hez dikim, min ê wî digotin. Elî Nûrşanî, min kilamê wî digo, hez dikim biwê, diwê jî" (Dore, 2023).

Dore him kilamên hosteya xwe “Kilama Bûkê” ku ya Êma Xecê ye, him jî kilamên kilambêjên ku guhdarî kirine straye weku “Sênca Gula” ya Cemîl Horo. Herwiha, Dore him kilam jixweber gotine him jî yên hosteyên xwe gotine. Digel kilaman helbest û destan jî gotine ku ev pirhêliya wî nîşan dide.

2.4. Kilamên Dore

Elî Dore him bixwe him digel hosteya xwe û kilambêjên din kilaman çêdike û kilamên kilambêjên din jî vedigêre. Kilamên “Li Ber Dîwar im, Hesên Lawo, Yazma Serê Te Hêşîn e, Defaka li Gundê We Lêdikevê, Bajarê Adiyamanê Bişewite Çimilî Têda, Berfek Li Min Barî (Sê ro û sê şeva li min venekir), Entab (Makîne Xalo Tê Giran Giran e), Erdhej” û hwd. kilamên

xweser ên Dore ne. Kilama “Sênca Gula” ya Cemîl Horo, kilama "Bûkê" ya Ema Xecê û kilama “Xelo Lawo” ya diya Ema Xecê ye. Kilama “Weqasê Kiligê/Weqasê Gundê Kilikê” digel Huseyno çêkiriye, lêbelê Huseyno kilam daye Dore. Dore dibêje:

“Tatlîses bi ayaxinde qundere bû Tatlîses, mi go Letif Doxan bi Kustimê bû Latif Doxan, mi go Îzollu Mehmet şitileka xwe derxist go lêv şitila min ê bi wê menşûr bû. Mi go Elî Durê jî bi Weqasê Gundê Kilikê menşûr bû. Îlk deng kete wê kilamê. Ez bi wê meşhûr bûm, bûme Elî Dore” (Dore, 2023).

2.4.1. Kilama “Ezi Bardiwari e”

Lê lê min go defeka li gundê we ooo woo ooo

Lê lê lêdikevê êêê

Lêlê te ma Elî mîna mêrikê dîno devê xwe dide rê yo oo hooo

Lê zalimê terime nîvê şevê êêê

Lê lê e digerime li vê govendê êêê

Lê li wê dîlanê êêê

Lê çavê mino xelkê minê kî vaaa

Defê govendê lê nakevêêê

Ez na ku da herimmm

Ez xerîbê vî welatîîî

Şev im va tê nîvê şevêêê

Lê serê Elî balifa yastixaaa

Lê orxinê qe nagireeeêêê

Wê de were wereee were were eee

Lê bakî tê yooo çi bakî sar e

Min go belkê çavê mino li te keve eee

Bejna te ya şêrîno ooo

Lê ta kîbar eee eee

(...)⁹ lê (...)¹⁰ tirba pozê mezela aaa

Lê qizim çi bikim axa sar eee

De were were were were

⁹ Nehat famkirin.

¹⁰ Nehat famkirin.

Lê lê kîbarê min têr nedîmî

De were were were were

Lê lê kîbarê min têr nedîmî (Dore, 2023).

Qasî ku ji axaftina Elî Dore hat famkirin, ev meseleyeke evînî ye û ev kilam kilameke evînî ye û jixweber (*doğaçlama*) dibêje. Elî Dore nexwest li ser vê meseleyê biaxive, ji ber vê yekê ne navê gund da ne jî got ku ew daweta kê bû ye (lê qasî ku me fam kir, ev daweta dergistiya wî ya ewil bûye), bi hestewarî behsa wê rojê kir, got em heta gihan gund dereng bû, hew mi dî hevalê min got ku bûk bi rê kirin. Dilê min bi halê min şewitî min ev kilam got:

“Min wer nihêrî kî hin dikine girî hin jî dikenine, biwên xêr e va çi mesele ye. Va kilama hin mi li wanê got û e li wê şûn da min kilam gotin. Berê min hin caran hê kilam negotibûn... Wê çaxê dilê min bi min şewitî. Niha dilê yekî şewitî tek kilam nizabe dîsa wê yeka xwe biwê. Ez wextê vê kilamê xwe diwêm girî bi çavên mi dikeve” (Dore, 2023).

Elî, ji vir kor û poşman vedigere welatê xwe, li vir jê dipirsin ku wê şevê li ku derê bû, li ku derê ma? Behsa serpêhatiya xwe nake. Ji vir şûnda êdî kilaman distre. Paşê jê ra dibêjin were em grûbekê ava bikin (Dore, 2023).

Dore, digel hevalên xwe Huseyîn, Fadil û Şêx Mihemed grûbeke bi navê “Elî Dore Grubu” ava dikin. 15 salan bi hev du ra dibêjin, diçin dawetan, gund bi gund, dawet bi dawet digerin. Hevalên wî sazband in, ew jî kilambêjê grûbê ye. Heta carcaran weku sazband tê binavkirin lê li gorî gotina wî tu carî li sazê nedaye û nizane lêde jî. Piştî ku ev kom belav dibe jî Dore dewam dike. Di sala 1987ê da li mala kekê Bekir dibêje û qeyd dikin, ev banda wî ya ewil a nefermî ye. Dûra di sala 1992yê da li Entabê li firmayekê kaset a ewil a fermî tijî dike. Di vê kasetê da şeş kilam hene, sisêyên wan li aliyekî, sisê jî li aliyê din ê kasetê ne. Navê kasetê “Ez Li Ber Dîwar im” e (Dore, 2023).

2.4.2. Kilama “Weqasê Gundê Kiligê”

Her kilam li ser qewamekê tê çêkirin. Kilama “Waqasê Kiligê” kilama serpêhatiya Waqasê 33 salî ye ku ji ber qansêrê wefat dike. Di nav gelê herêma Berferatê da ev bûyer weku serpêhatiyekê tê vegotin. Dore, behsa qewamê kir.

“Wextê ku va bi vê kulê xirab diveke, kulê qansêrê. Wê çaxê salê xwe sê û sisê ne. Pismamê xwe ye dotmam e. Ê Elah yardîm ke, zarok jî tine ne. Koracaxa wan e ware wînda ne. Ê radikine diwine bajarê Enqere ye. Qawîşê ku lê *dorduncu* qawîş e. Qawîşa çar a ye. Ê hînganê dotmam dere ser e, bi tenê ye, riya nizane, xerîw e, dike girî e. Diwê ez hatime bajarê Enqerê, Enqere serî xwedîya bixwe ecaba va kîjan qawîş e, kîjan xestexane ye. Xestexanê Weqas jê ra diwêne, va dere... Jê ra qapî dorduncu qawîşê vedikin. Ê kula xerab e, li bejnê hatiye, zeîf biye, çavên wî ketina kendêlan nas nekiriye. Gotiye tu Weqas bi xwe yî, gotiye erê. Gotiye malê min ji te ra bişewite, ez hatime ser te. Weqas çavên xwe vedike dinêre ku dotmam e. Diwê dotmam bigrî bigrî kulê min a xeraw e. Diwê li ezîxana îlacê min nate dîne, diwê aperotora dixtora kulê te qansêr e. Bavekî min li min şûnda ma ye, heftê sal e heştê sal e. Piştê xwe da dîwêr e diwê de'wê min qedîya. Dotman diwê de rake em herin mal. Diwê gundê Kiligê palê xwe kirine, (wê çaxê pale hebûn). Riya mixtarê xwe dipê ne, him mixtarê gundî tu, rake em herin mal. Diwê dotmam di vî halî da min nebe malê. Nivî gundê dost e, nivî min ra neyar e, min newe mal. Ji min ra tirbekî bikole li pozê mezêlî xerîwa, mi bide axa sar û here mal. Ê diwê wextê ku li te pirs kirin gotin tu hatî malê dotmam ka pismam li ku ye lê? Diwê hînganê biwê min da axê sarî li welatê xerîba ez hatime malê. Va kilama bi vê biçimê ye... De ne dar e, ne dergûş e, bermaliya heft salan e...” (Dore, 2023).

Ji ber ku di nav miletê da ev kilam weku kilameke "bêyom" tê qebûlkirin, xwediyên mala ku Elî Dore lê mêvan bû destûr nedan ku ev kilam li mala wan bê vegêran. Dore, piştî ku behsa çiroka kilamê kir got: *"Elî Dore bi vê kilamê pir meşhûr bû, Elî Dore bi vê kilamê pir xemgîn bû"* (Dore, 2023).

2.4.3. Kilama "Bûkê"

Kilama "Bûkê" ya Elî Dore distrê ya Ema Xecê ye. Weku ku tê zanîn di çanda kilambêjîyê da ji nû va vegêrana kilamên hosteyan, xwediyê cihekî girîng e ku Dore jî kilamên Xecê distrê û helbestên wê dixwîne. Piraniya kilaman piştî qewamekê hatine honandin ku kilama "Bûkê" jî yek ji wan kilaman e. Elî Dore derbarê kilamê da got

"Êmê digo, mîvanek hatiye li min bûye mîvan e, mi go keko ti ji kî derêyî, go ez ji Bazarcixê me. Ê mi go ti hênî gêncî, va diranê te xêre tine ne? Lê go ku Êmê, ana min, diranê min li qapî xelkê ne. Bûkeke li min hez kir gotiye, mi tew hay ji xwe tine biye. Gotiye wê bûkê diran devê min da nehiştin. Ê gotiye nevê te çi ye? Ê gotiye nevê min Mistefeya, mi ra diwêne Mistiko. Ez î Bazarcixî me. Mi go Mistiko çito bûkê li te hez kir, lê gotiye mi tew hay ji xwe tine bû, bûkê ji mi hez kir, gotiye mi li ser bûkê kilamek go, gotiye Êmê e ji te ra wê kilamê ser bûkû biwêm. Ê gotiye biwê..." (Dore, 2023).

Kilama Bûkê:

Lê bûkê şar li serî te didine
 Bûkê yeka serî yeka li ser û yeka li bin e
 Bûkê rakir dev deq kir xwe (...) ¹¹
 Lê bûkê te ma wele e çi zanime dilê te î li min e lê
 Te dostê min î lê kirî dijmin e
 Talê min û te ra Xwedê û ker û xweyî zalim e
 De lê lê lê de lê lê lê de lê lê lê bûkê lê lê
 Lê lê bûkê gundê me o gundekî firk e
 Tema nîvî xwe Ereb e nîvî Tirk e
 Lê lê bûkê were vê zivistanê yarê li min sewir ke
 De lê lê lê de lê lê lê de lê lê lê bûkê lê lê
 De lê lê lê de lê lê ji xelk û 'alemê giya rindtirê bûkê lê lê
 Bûkê mi xwewnek dîwû ji xwe te ra ji xwe û te ra
 Bûkê mi xwewnek dîwû îşev ji xwe te ra
 Lê lê dilê min î bi keder û bi delga ra
 Dalga minê bi dora dilê te ra dilî te ra
 Bûkê qederê te ji berê da reş e
 Mîna mangê golik (...) ¹²
 Lê yarê post di ber da

¹¹ Peyvek nehat fêmkirin.

¹² Peyvek nehat fêmkirin.

Wey de lê lê lê lê bûkê lê lê
Wey de lê lê lê lê rindê lê lê
Bûkê were ez û te va herin navî reza navî baxa
Me gilû û gazincê xwe kirin zikê xwewa va
Lêlê bûkê ti yê min î lo wele ez yê te me
Wele li te înan nakim wele berdîlkî min tune ye
Weylê delêlê delê lê lê lê bûkê lê lêêê (Hevpeyvîn, 2023).

2.4.4. Kilama “Şahîne Min”

Elî Dore dibêje ku ev kilama ku li herêm û ser mecraiyên teknolojîk berbelav e, wî digel Ema Sazbend çêkiriye (Hesqera û Yoldaş, 2018: 78-9). Ev serpêhatiya Şahîne Ûsivê Bêzkî li hêla Semsûrê, navçeya Bêsnîyê û Arebana qeza Entabê, sed sal berî niha qewimiye.

De bê ro helato, mehkûmê mi(n) li yanî yanî
Sewqê da kor-**Semsûrê**, bajarê **Adiyamanê**
Ezê bi diyarê bajarê şewtî ketim,
Nalîna nexweşekkî derd girano
Li qapiyê ezaewî, li binê hepisxanê
Çavê **Şahîne min** ê li rêyan e, rêya tayînê, (Hesqera û Yoldaş, 2018: 78-9).

2.5. Destanbêjî

Destan ew cure ye ku him dirêj in him jî îcraya wan zehmet e, ji ber van taybetiyan tenê dengbêjên hoste dikarin vegêrin (Kardaş, 2017: 30-1). Elî Dore ku zêdetir bi kilamên xwe yê di nav gel da tê naskirin, hin qismên destana Dewrêşê Evdî zane (Dore, 2023). Dore dibêje ku wextê biçûk bûye diya wî Memê Alan jê ra gotiye, “*Cemîl Horo, Memê Alan pir xweş digo, diya mi digo ez te ra Memê biwême. Ev kilama Memê ji bapîrê me da tê ye. Ez Dewrêşê Evdî diwême*” (Dore, 2023).

Delaaalê min ay delala delalê min ay delal delalê min ay delal
E nemînin lo lo delalo e ji te ra qe nemînim
Ezê pey te va tu dema tu dewrana negerînim
Pê birîndarê qurşînê va negerînim way delal
Delalê min siwar bû li derê mala bavê min peya bû
Lo kekê delalê min siwar bû li derê mala bavê min peya bû” (Dore, 2023).

Encam

Di encama vê xebatê da derket holê ku Elî Dore yek ji kilambêjên pirhêl û pirziman ê herêma Berferate ye, li herêma lokal û li ser mecraiyên teknolojîyê tê naskirin. Dore him di peywenda hoste-şagirt a qedîm da perwerde bûye him jî ji kaset, radyo, televîzyon û mecraiyên teknolojîyê yê din sîd wergirtiye. Ji ber vê taybetiyê Dore dikare di navbera çanda kevneşopî ya dengbêjiyê û dijîtalbûnê da weku pirekê bê qebûlkirin.

Jixwebergotin nîşaneyê behrewaniya kilambêjan e. Elî Dore bi xwe kilam çêkirine (Serê Te Hêşîn e, Ez li Ber Dîwar im), kilamên hosteya (Bûkê, Şahîne Min) xwe û kilambêjên din (Cemîl Horo - Sênca Gula) vegêraye. Ew kilambêj, stranbêj, aşiq û şairên serdema xwe nas dike ku digel Ema Sazbend, İzollu Memet, Kidişli Cimo, Hüseyin Ekinci, Mehmet Reşat Kaçan kilam gotine.

Kana afirîneriya Dore hestên wî yê şexsî, bûyerên civakî û siruştî ne. Mijarên sereke yê kilamên Elî Dore, hezkirin û zewaca bêdil e, lê belê li ser babetên jiyana rojane ku li ser civakê bandor kirine bi xwe yan li ser daxwazê kilam çêkirine. Kilama “Ez li Ber Dîwar im” li ser hezkirin û miraznekirinê ye ku Dore wextê hevpeyvînê behs kiribû ku ji ber hin sedemên civakî nikaribûye bi hezkiriyê xwe ra bizewice. Kilama “Weqasê Kiligê” li ser ciwanekî sî û sê salî ku bi nexweşiyê pençeşêrê dikeve û dimre, li ser daxwazê hatiye çêkirin. Dîsa kilama “Şahîne Min” li ser kuştin û qaçaxçîtiyê, destana “Dewrêşê Evdî” li ser evîn û qehremaniyê ye.

Zimanê Dore sade, fêambar û herikbar e. Weku her kilambêjî Dorê zimanê serdemê yê civaka ku di nav da dijî bi kar tîne. Zimanê Elî Dore devoka herêma Berferatê ye. Hema hema di hemû berhemên bernivîsandî (Kilama Li Ber Dîwar im, Weqasê Kiligê, Kilama Bûkê, qismek ji Dewrêşê Evdî û kilama Şahîne Min) da xisûsiyetên devokê tînin. Dore di şûna tîpa "b"yê da tîpa "w"yê bi kar tîne (dibîne-diwîne, dibêm-diwêm, sebê-sewê û hwd.); di kilamên wî da peyvên tirkî hene (qapî, qizim, bûyirin û hwd.); hin peyvên ku li herêma Berferatê tînin bikaranîn ên weku “hinganê, hina” bi kart îne.

Dore îroroj digel dawet û sinetan li mecrayên medyaya civakî yê weku YouTubeyê, li kanalên televîzyonê yê wek TRTKurdî, Gtv, Mercanê derdikeve ser dikê, digel sazband û orkestrayê hunera xwe îcra dike.

Pêvek

Kilama Weqasê (Gundê) Kilig(k)ê

Felekêê dotmama ronedîî
Çavê (...) ¹³ ban kir
Go were lo lo lo lo lo
Bi gêncî westiyayo ji hevalo mayo
Bê îlac û bê dermano serî dotmamê xwe qurbawo pismamo lawooo
De were lo lo looo
Mi go de dêr e lawo westiyayê de dêr eee
Xwudanê kula qansêrê de dêr eee
Tayê bi tenê min de dêr eee
Dotman bi qurbawo de dêr eee
Feratê Bîrecikêê qetlemê barê çiqasî sar e weku kêr e
Gundê Kiligê mi ti ro lê nedî ser berjêrî li berwêrî
Go mafî vî kurî were bajarê Bîrecika şewitî serî darî têt e
Li bajarê Enqerê li qapî dorduncu qawîşê
Halê xirab da xwedanê kula qansêrê î dinale nizame ku xêr e
De were lo lo lo lo lo lo de were lo lo
Mi go bi gêncî westiyayo ji hevalo mayo bê îlac û bê dermano serî dotmamê xwe qurba
Pismamo lawooo de were lo lo
Siwedaaa li berî berbangêê
Li dore dorê cotkariya li hewa hewa seydvaniya li kile kila dewkula
Min devî xwe geranda li bajarê Enqerê
Lo ez xerîw im ez xerîw im
Rê û baniya nizameeee mi gulî gulî mi çav hêsîrî
Mi ro nedîî
Ela bîn bajarê Enqerê serê xwedîya bixwî
Ozel xestexana xwe kîjan ji van e
Teker teker çûme destê bêlik û xedem û doxtora
Mi ra vekirin qapiyê dordunci qawîşê
Di halê xeraw da doşeka hêsîr da
Mi rakire çarşefê nexweşê teqilê çavê reşê ketine kendêl e

¹³ Peyvek nehat fêmkirin.

Go de bigrîî bigrî bigrî dotmam bigrîî
 Pismam bi qurbanê bigrîî
 Bi gotinê doktor operator go kulê te kemîk werem e qansêr e
 Go mi heftê salî şûnda bavê extiyarê piştê daye dîwêr e
 Ezxana îlacê min natebînî go kulê te kemîk werem û qansêreee
 Lo go de rawe de rawe ku em herînî mal e de rabe ku em herînî mal e
 Xerîbo rawe ku em herînî mal e
 Gundî koylî palê xwe kirine şixrê xwe kişandine riya begî xwe dipêne
 Go were di vî halî da mi mewe mal e
 Xwedanê kula qansêrê bi xwe ra mewe
 Bejnê zirava kêlekê demançê dilê qelesa zendê saeta
 Li pozê mezêlê xerîwa bide weşar û kendêla here male de were lo lo lolo lo
 Bi gêncî westiyayo ji hevalo mao
 Bê îlac û bê dermano
 Axx dotmam bi qurbaaa wooo
 Go ezê çiyayê Qizildaxê ketim çiya lêlandiii wele li çiya lêlandin
 Li boxazê Çeneqelê Fîsê Maxosê teskeraciya teskera xwe sitandin
 Nexweşa nema li binê xestexanê îlacê xwe dînî
 Law kur û kulfetê gendî vegerandin
 Çima tayê bi tenê li bînî xestexanê xu û apê xwe terikandiiinnn
 Mi go hevalê mi (...) ¹⁴ xelqê
 Te darê bêşikê ji kêfa dilê xwe ra
 Gerdanê xeliyayî berdayî ser darê bêşikê
 Bêşikê xweyî dilorandin dimêjandin
 Mi ne dar e ne dergûş e
 Bermaliya te ya heft sala me
 Çar odê kilîd in Şêxoyê extiyar e
 Min li heftê salî bi şûnda bavê extiyara piştê daye dîwêr e
 Min hêstirkê xwînê di ser hev da dibarandin
 De were lo lo lo lo lo lo lo lolo lo lolo lo de were lo lo lo
 Bi gêncî westiyayo ax ji hevala maooo

Kilama "Şahîne Min"

De bê ro helato, mehkûmê mi(n) li yanî yanî

¹⁴ Peyvek nehat fêmkirin.

Sewqê da kor-Semsûrê, bajarê Adiyamanê
Ezê bi diyarê bajarê şewtî ketim,
Nalîna nexweşekkî derd girano
Li qapiyê ezaewî, li binê hepisxanê
Çavê Şahînê min ê li rêyan e, rêya tayînê,
Kevçiya qerewanê
Hikûmeta şewitî sê emîr tewqîf danê
Tekrar rakirine birine xestexanê
Go "va nelînexşa peyê ku derê ye?
Go, çavê dayika wî birjin,
Va Mehkûmê Deşta Arebanê..."
Menal menal menal... halê min girano...
Mena menal lo, ma dayika te binale...
De bê li yan e, li yan e mehkûmê mi li yan e,
Li ser Şahînê min î bilmezo, têlek dane
Bê 'Ewê Malê 'Ewê Husê Bekê' bertîl dane
Çima gi(şt) yê (li) tala Şahînê mi ra bê bext û bê ûcdan e
Şahînê kirne qula Şikefta Gazê
Bîst û çar saetan (ji) xwe ra ar dadane...
Mi go "M(ey)ê der, m(ey)ê der, m(ey)ê der
Şahînê m(ey)ê der, qarşiya ye şênîyê çar gundan e
Îmdadê bixwaze (ji) Êsivê Bezkî
Devê devenîşana cendirm(ey)an e...
Mi go de banî banî, lo bêkeso banî
Mi go belkî Mala Hûsê Bekê, koma dijmin lê rast anî
Te dî Çiyayê Qizildaxê dengê sîlehan dinê tev hilanî
Mi go belkî heft sala şûnda heyfa bavikê xwe hilanî
Ê lê Zeynewê çavê te nemînin...
Dibê ji pî jê kirin, anîn teslîm kirin filînta Alemanî...
De bê ez nemînim, ez nemînim lo te recalî...
Law bê bişewite Binyana Belê
Ar têkeve nerindên gundê me,
Îllam nabe Mala Awî Xelê
Qetleke derew kirine istûyê mi bêkesî, mi kirne belê
Qefesa mi deranî barûta arê qurşûnê

Menal menal... bila meta te binale...
 Çiyayê Qizildaxê bişewite şev e, şev e...
 Lo mehkûmê mi şev e, şev e...
 Bila dar û berê Qazîentaba şewitî,
 Para dilê min û te ra, ma gî li hev keve
 Hevalno ez (li) ber mirina xwe neketim
 Xebercî yê xeberê li mala dijmin kin, li gundê Soqî
 Bê, lawê Êsivê Bezkî li Qzîentaba şewitî
 (Di) binê xestexanê (de) wefat kiriye
 Hele bê "Ma dijmino îşev têr rakeve..."
 Menal menal menal
 Bila meta te binale... (Hesqera û Yoldaş, 2018: 79).

Destana Dewrêşê Ewdî (Wextê ku Edûl tê ser jê ra çî diwê):

Delaaalê min ay delala delalê min ay delal delalê min ay delal
 E nemînin lo lo delalo e ji te ra qe nemînim
 Ezê pey te va tu dema tu dewrana negerînim
 Pê birîndarê qurşînê va negerînim way delal
 Delalê min siwar bû li derê mala bavê min peya bû
 Lo kekê delalê min siwar bû li derê mala bavê min peya bû
 Lo delaaal destê mina ser agirê çiqaxê fîncana dor (...) ¹⁵ hetanî destê şafaqê..
 Qîzeka cîrana nebire xeberaka xêrsizê dane min e
 Lêlê çav rijyayê gulî birê delalê dilê te qera dîsa berî mal mal bû
 Lo hêsirê çavê mino ba û baran e, barê sûretê min da (...) ¹⁶ delal
 Ez nemînim lo lo e nemînim lo delalooo
 Mi go delal delal, delal delal, delalê mi delal delalê mi delal
 Lo delal îşav were mala bavê mino keko Bekiro bi mêvanî delalo îşev were mala
 bavê mino bi mêvanîî
 Ezê ji delaliyê malê rakim xalîkî (...) ¹⁷ sorî
 Ezê ji te ra şerjêkim berxê berkozê dolê wî beranîî
 Wextê ku bavê minê extiyar go lê çavrijyayê kanî miya ser zera ser beranî
 Ezê bêm şivanê me ne mîna şivanê xelkê yooo
 Te dî bire çolê berf û baranî gura xwarî kekê Bekir ji wê da neanî

¹⁵ Peyvek nehat fêmkirin.

¹⁶ Peyvek nehat fêmkirin.

¹⁷ Peyvek nehat fêmkirin.

Ez nemînim lo lo de lolo ez nemînim lo Dewrêşooo

Delal hay delal haaay delal hayyy

Mîna def û duguna kekê Bekiro dida defek û digunekê ku li mehela me tê kutayê

Ezê bi qurbana bejn û bala va delalî malê bavê xwe bim egîtê mala bavê mino ketî serî pêşî lo delal baz didayêê

Qizik bûkê keçikê gundê me xort nemane, dane xemla giran e, terine vê govendê vê dîlanê

Lo de bes e de bes e ji min ra delaliyê min meke dûma delala qut e, dûmê delala xêrê nare ser û serî nayêê

Delal delaaal delaaal delalê egîtê mala bavê min ra li wê dinê li vê dinyê qe nemînim lo delal

Ê lo dengê te têê

Demê devê şekirekî şekirê şamê devê te tê

Bira (...) ¹⁸

hêlekê xwe da ... cinetê hêlekê xwe da textê sûretêê

Lê lêê Edûlê de bes e (...) ¹⁹ çeke Kurmancî (...) ²⁰ çeke taximê li sîng bera li bejna te tê

Wele kekê şixlê meriya bi dilê meriya be zewaca meriya li vê dinê bi dilê meriyabe

Gure gura arê cehenemê, beroşê qetrenê dinya walî lê Sewîm Xanim li bîrê kê tê ooo wayê (Dore, 2023).

¹⁸ Dewama hevokê nehat famkirin.

¹⁹ Peyvek nehat fêmkirin.

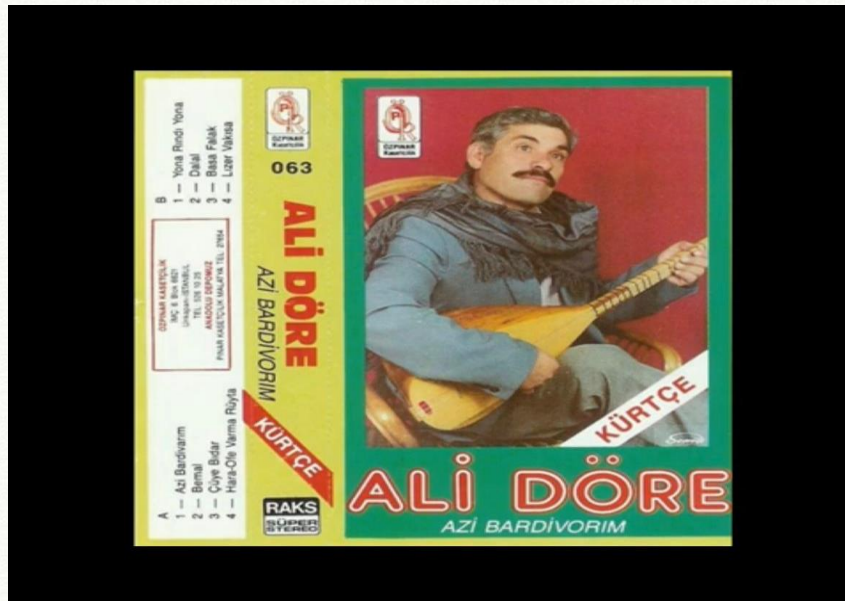
²⁰ Peyvek nehat fêmkirin.

Wêne 1: Elî Dore li Mala Bekir Beg û Serpil Xanimê, (02.12.2023) Riha.

Wêne 2: Elî Dore li Mala Bekir Beg û Serpil Xanimê, (02.12.2023) Riha.

Wêne 3: Wêneyê kasetê ewil "AZI BARDIVORIM" Ali Döre

Çavkanî / References

- Akyol, H. (2011a). *Antolojiya Dengbêjan:1*. Stenbol: Weşanên Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê.
- Akyol, H. (2011b). *Antolojiya Dengbêjan:2*. Stenbol: Weşanên Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê.
- Akyol, H. (2011c). *Antolojiya Dengbêjan:3*. Stenbol: Weşanên Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê.
- Aras, A. (2022). *Evdalê Zeynikê (Şairê Kurda yê Efsanewî)*. Çapa Sêyem. İstanbul: Nûbihar.
- Aslan, M. (2019). Taybetmendiyên Hunera Dengbêjiya Kurdî. İ. Baz û yd. (Ed.), *Uluslararası Dengbêjlik Kültürü ve Dengbêjler Sempozyum Bildirileri*. Birinci Baskı. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Berbir, H. (2007). *Destan û Çîrokên Kurdî (Ji Denbêj Fadiîle Kufragî)*. Diyarbakır: Enstîtuya Kurdî ya Amedê.
- Celîl, O. û Celîl, C. (2013). *Zargotina Kurda -1*. Çapa Sêyem. İstanbul: Aram.
- Celîl, O. û Celîl, C. (2013). *Zargotina Kurda -2*. Çapa Sêyem. İstanbul: Aram.
- Delikaya, Ö. û Ertekin, M. Z. (2021). “Li Geliyê Çatê Tav Diziriqî: Topogeny û Nexşeya Devkî di Kilama Elî Xarza de”, *Kurdiyât*, 3, 11-25.
- Delikaya, Ö. (2023). Aşiqê Eşqê: Dengbêj û Sazbend Xalidê Xendeqa. O. Bozan û yd. (Ed.) *Cumhuriyetin 100. Yılında Ergani: Din-Eğitim-Kültür*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Dore, E. (2023, Kanûna Pêşîn). Hevpeyvîna ji aliyê Sevim Hatun Sürücü va. [hevpeyvîna rûbirû].
- Güneş, Ö. û Şahin, İ. (2021). *Antolojiya Dengbêjan 3: Dengbêj Huseyno*. Çapa Yekem. İstanbul: Nûbihar.
- Güneş, Ö. û Şahin, İ. (2022). *Antolojiya Dengbêjan 1: Dengbêj Reso*. Çapa Sêyem. İstanbul: Nûbihar.
- Güneş, Ö. û Şahin, İ. (2023). *Antolojiya Dengbêjan 2: Dengbêj Şakiro*. Çapa Pêncem. İstanbul: Nûbihar.
- Hesqera, E. û Yoldaş, E. (2018). Kilama Şêhîn. *Kovara Nûbihar*. Jimar:145. sal:26. cild:22.
- Kardaş, C. (2017). *Aşığın Sazı Dengbêjin Sesi*. Ankara: Eğiten Kitap
- Ong, W. (2020). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. Yedinci Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sträuli, B. (2017) - Dewrêşê Evdî - Dewresh, Son of Evdi A Kurmanji Epic as Performed by the Berazi Singer Baqî Xido. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Sträuli, B. (2021) “Our Steppe is Vast ...”: Kurdish Epics and Tribal Stories from Urfa, 1906 Collected by Oskar Mann. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Yaş, Z. (2016). Elî Tico. *Folklora Kurda*. Jimar: 7. r. 46-49.

Çavkaniyên Dîjîtal

- Ahuri Köyü. (2013, Sibat 21). Ali DORE TRT 6 [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=TytWtn7uExE>
- Ahuri Köyü. (2013, Sibat 21). Ali DORE TRT 6 [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=TytWtn7uExE>
- Ahuri Köyü. 2013. “Ali DORE TRT 6.” YouTube.
- Ali Döre - Topic. (2020, Nîsan 15). Buke Le [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=gPpxWajEl2o>
- Ali Döre - Topic. (2023b, Cotmeh 5). Şahinemın [Video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=WRzactHs6yw>
- Ali Döre - Topic. 2023. “Depreme Ağıt (Yeni).” YouTube.
- Klay Muzik. 2021. “Ali Döre - Delal (2021).” YouTube.
- Köylünün Sesi Tv. PROGRAMI. 2023a. “Ali Döre (Emâ SAZBEND ANISINA) #Alidöre #Alidöre #Köylününsesi #Adıyaman #Dengbej.” YouTube.

- Köylünün Sesi Tv. PROGRAMI. 2023a. “Ali Döre Dengbejî Adıyamanê Havolê Ema Sazbend Ali Döre #Alidöre #Köylününsesi #Emasazbend #Emaxace.” YouTube.
- Köylünün Sesi Tv. PROGRAMI. 2023b. “Alî Dörê Ê Ema Sazbend.. #Emasazbend #Alidöre #Alidore #Köylününsesi #Adıyaman.” YouTube.
- Mehmet Can ê Sêlem. Yükleyen: Mehmet MAMAŞ. (2021, Çiriya Paşîn 27). 28 Kasım 2021 [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=NYaENP2LsdM>